

מערך שיעור

בין הכפר הגלובאלי למטרופולין המקומי-

מערך שיעור על כלכלה גלובאלית

מטרות השיעור:

- היכרות עם המושג גלובליזציה בהקשר הכלכלי.
- ניתוח פסוקים מן התורה ולימוד הפרשנות הרלוונטית.
- קישור בין פרשנות התורה ובין טענות כלכליות בנות זמננו.

מערך שיעור זה מבוסס על המאמרים הבאים:

סת שוורץ, הדדיות וסולידריות, בתוך: ח' דגן ואחרים (עורכים), מבקשי צדק ביו חברה לכלכלה במקורות יהודיים, המכון הישראלי לדמוקרטיה, ירושלים 2016, עמ' 54-70.

משה הלינגר, תרומתה האפשרית של המסורת היהודית להלכתית ליצירת צדק חברתי במדינה יהודית ודמוקרטית, בתוך: ח' דגן ואחרים (עורכים), מבקשי צדק ביו חברה לכלכלה במקורות יהודיים, המכון הישראלי לדמוקרטיה, ירושלים 2016, עמ' 133-170.

מהלך השיעור:

1. פתיחה:

לכתוב על הלוח את ההגדרה הבאה **לגלובליזציה**, הלקוחה מאתר הויקפדיה:

גלובליזציה (מלטינית – גלובוס, כדור, מונח המשמש לציון כדור הארץ) היא התרחבות, האצה והעמקה של הקשרים הפוליטיים, התרבותיים והכלכליים בין מדינות, חברות ויחידים, באופן היוצר שילוב של כלכלות, תרבויות ותנועות פוליטיות מכל העולם.

להקריין לתלמידים את [הסרטון הבא](#), הסוקר את המהפכה הכלכלית – גלובאלית, על מנת למקד את השיעור בהיבטים הכלכליים של הגלובליזציה.

לבקש מהתלמידים לנסח, בזמן הצפייה בסרטון, משפט אחד אודות הגלובליזציה בהיבטה הכלכלי.

לאסוף את התשובות על הלוח.

2. להסביר:

בקיץ 2011 פרצה שורת מחאות כלכליות ברחבי העולם. בניו-יורק, במדריד, בתל-אביב ובערים מערביות נוספות הוקמו אוהלי מחאה במטרה לצאת נגד המערכת הכלכלית הקיימת. האם מחאת האהלים בשדרות רוטשילד 2011, באה בתביעות הדומות לאלה שהיו במרכזי ערים אחרים, למרות הרקע הייחודי של כל מדינה ומדינה? יש הסבורים כי בעידן של כלכלה

מערכ שיעור

גלובאליזציה בה מתקיימים קשרים ממוניים חוצי ארצות, זכויות כלכליות אינן קשורות ללאום או מדינה, אלא לעצם היותו של כל אדם תושב העולם.

3. לחלק קטע מתוך מאמרו של פרופ' יוסי יונה[1]:

"אך נדמה, כפי שראינו, שתהליכי הגלובליזציה המואצים בעידן הנוכחי, שמעצימים את התלות ההדדית בין אזרחיהן של מדינות שונות, מעניקים תמיכה דווקא לאלה הנמנים עם הטוענים כי יש לתת "קדימות על-פני ארץ, לתבונה אוניברסלית על פני סמליה של שייכות לאומית.

ואמנם, במחאה שפרצה ברחבי העולם בקיץ של 2011 עלו קולות רבים שנתנו ביטוי לגישה שביקשה לקדם עמדה ערכית זו. הם הדגישו את ההקשר הגלובלי שבו פועלת המחאה וביקשו לספק לה בסיס ערכי ומקורות הזדהות אוניברסליים. עמדה זו עלתה גם מקרב פעילי המחאה החברתית בישראל. בדומה לפעילי מחאות אחרות ברחבי העולם, היו ביניהם שהכריעו בעד מחאה הנושאת חותם גלובלי, מחאה שחוצה גבולות של זהות לאומית, אתנית, גזעית, דתית ומגדרית. הם הכריעו בעד "תביעה אוניברסלית (בשם 'העם') לשינוי מדיניות כלכלית-חברתית, לטובת שיח מאחד ומפייס". פעילי מחאה אלה ביקשו להדגיש... את ההיבט המוסרי של קביעה זו וטענו כי המחאה ביקשה "להתחיל בתהליך המסמס האיטי" של קטגוריית מדינת הלאום, "ולו ברמה הרטורית". הצורך למוסס קטגוריה, טענו, נדרש כי הוא מאפשר להכיר ב"זכות לחיים שראוי לחיות אותם", זכות שאינה מוגבלת לאלה "שהתמזל מזלם לחסות תחת דגלו של לאום מסוים".

לבקש מהתלמידים לסמן משפט אחד מתוך המאמר המיטיב להציג את הטענה שמביא פרופ' יונה בקטע הנ"ל.

לאסוף תשובות על הלוח.

4. להציג שאלה:

ראינו כי ישנן גישות המבטלות את הגבולות הפיזיים בעולם מבוסס כלכלה גלובלית. האם בעולם בו כולנו דיירים של 'הכפר הגלובלי' הכלל 'עניי עירך קודמין' מפסיק להתקיים?

5. להקריא את פסוקי התורה העוסקים בחובה לדאוג לעניי עמך, לבקש מהתלמידים לסמן את המילים החוזרות על עצמן בכתוב:

ז כִּי-יְהִי בְךָ אֲבִיּוֹן מֵאִחֶיךָ, בָּאִחֶיךָ, בְּאֶרְצְךָ, אֲשֶׁר-ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ-לֹא תִאֲמָץ אֶת-לִבְּךָ, וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת-יָדְךָ, מֵאֲחֶיךָ, הָאֲבִיּוֹן.

ח כִּי-פָתַח תִּפְתָּח אֶת-יָדְךָ, לוֹ; וְהֵעַבְטָה, תַּעֲבִיטָנוּ, דֵּי מִחֲסָרוֹ, אֲשֶׁר יִחְסַר לוֹ.

ט הַשְׁמַר לְךָ פֶּן-יְהִי דְבַר עִם-לִבְּךָ בְּלִיעַל לֵאמֹר, קָרְבָה שְׁנַת-הַשְּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמִטָה, וְרָעָה עֵינֶיךָ בְּאֲחֶיךָ הָאֲבִיּוֹן, וְלֹא תִתֵּן לוֹ; וְקָרָא עָלֶיךָ אֵל-ה', וְהָיָה בְךָ חֲטָא.

מערכ שיעור

י נתון תתן לו, ולא ירע לבבך בתתך לו: כי בגלל הדבר הזה, יברכה ה' א-להיך, בכל-מעשך, ובכל משלח ידך.

יא כי לא יחדל אביון, מקרב הארץ; על-כן אנכי מצוך, לאמר, פתח תפתח את-ידך לאחיך לעניך ולאביוןך, בארץך.

דברים ט"ו.

המילים החוזרות על עצמן הן: **אחיו, האביון.**

לשאל: אילו מילים נוספות בקטע ניתן לקשור למילים אלו?

שעריך, ארץ, עניך, אביון.

6. להסביר:

המילים בהן בחר הכתוב אינן מקריות. ממילים אלו נוכל להסיק כי התורה מבקשת לבסס את האחריות הכלכלית על רגש האחוה המשפחתית ('אחיו') ולא על חובה שמקורה במצפון או בציווי מוסרי. אולם, מה קורה בחברות גדולות ממשפחה, בהן לא כולם מכירים האחד את השני, חברות דוגמת הקהילות בהן אנו חיים היום?

לחלק שלושה מקורות פרשניים לפסוקי התורה מספר דברים.

לבקש מהתלמידים ללמוד את המקורות, ולענות על השאלה הבאה:

- באיזה אופן נוצר המעבר מיחסים קרובים בין אחים לקהילות גדולות, בכל הקשור ליחסים כלכליים?

החובה לספק את צרכי העני מכל הבחינות "די מחסורו"

יצרה את הצורך שהצדקה לעניים תהיה עניין של כל ציבור יהודי,

והרשות בידי הציבור לכופ את חבריו לתת מהונם למטרות אלה.

אך מאידך, בכך לא נתמצה קיום המצוה הזאת, אלא היה צורך

גם בגמילות חסד של יחידים ובחברות גמילות חסד, הפועלות

בהתנדבות ... התפקיד הנובע ממצות צדקה הוא כה גדול וכה

אחראי עד שרק פעולת הגומלין של שלושת הגורמים האלה

הקהילות החברות והיחידים — יכלה להביא לידי קיומו

(במונח 'קהילות' רש"ר הירש מתכוון לקהילות הפוליטיות המאורגנות, כגון המדינה)

ספר דברים עם פירוש הרש"ר הירש, פרק טו, פסוק ז, עמ' קעה[2]

מערך שיעור

כלומר מאחר שהוא אחיך איך אפשר שלא תרחם עליו, האדם מרחם על אשר הוא אחיו. ואם מעלים עיניו כאילו אינו אחיו, הרי הוא פורש מישראל שהם עם אחד, ובשביל שישראל הם עם אחד יש להם אל אחד.

נתיבות עולם, נתיב הצדקה, פרק ב [3]

לפי שאין התורה רוצה שתיבנה אהבת האנושות, אהבת האומה בדילוג על חובות הקרובים לך יותר: היא לא תינטע בלב על ידי עקירת קשרי אהבה טבעיים, אלא להיפך; הדרך לאהבת הזולת, לאהבת האנושות שבחירה בה התורה היא בהרחבה מתמדת של החוג שבו האדם נתון, של אהבת הורים לילדיהם המתרחבת גם על ילדי הזולת, המתפשטת וכוללת לא רק קרובי משפחה, אלא גם קרובים קרבת מקום, אשר בתוכם נזדמן לו לחיות, ומכאן תתפשט ותתרחב האהבה על העם כולו, על האנושות כולה נחמה ליבוביץ, עיונים חדשים בספר שמות בעקבות פרשניו הראשונים והאחרונים, ספר שמות, עמ' 301 [4]

7. לאסוף תשובות תלמידים,

לבקש מהתלמידים לנסח בשם אחד מהפרשנים שהובאו, תשובה לטענה שהובאה במאמרו של פרופ' יוסי יונה:

"קדימות לזכות על-פני אָרֶץ, לתבונה אוניברסלית על פני סמליה של שייכות לאומית".

מערך שיעור

- [1] יוסי יונה, המחאה החברתית: בין מוסר קוסמופוליטי לסולידריות גלובלית.
- [2] הרש"ר הירש חי בגרמניה במאה ה-19 ונחשב מאבותיה של הניא-אורתודוקסיה.
- [3] 'נתיבות שלום' הוא שמה של סדרת ספרים שחיבר הרב שלום נח ברזובסקי. הרב ברזובסקי חי ופעל במאה ה-20 ושימש כאדמו"ר בחסידות סלונים.
- [4] נחמה ליבוביץ' חיה ופעלה במאה ה-20. הייתה פרופסור למקרא ופרשנית התורה, העמידה תלמידים הרבה והייתה מורה לרבים.